

njegovo žalostno pesniško dušo s tako silo, da je postala žalost že meso in kri, vsebina in slog vsega tega, kar je napisal. Zaljubil se je v žalostne večerne zarje in v deklice žalostne (str. 8.), v žalostne kraje (str. 13.) in v žalostni vonj (str. 14.), v žalostno vodo (str. 16.) in v žalostne vetre (str. 22.) — — in še v veliko drugih žalosti. Je to edino, kar je značilno za Vodnika.

Drugače pa je sila nežen lirik, mehak, tako mehak, da sem ob koncu zbirke resnično občutil jokavo vzdihovanje sanjavega mladeniča. Lep v besedah in v figurah [Ljubezen je žalostna kakor slovo... (str. 16.), Svoj beli obraz — žalosten kakor so lilije v senci... (str. 17.), o, tako smo trudne, kakor da smo nosne... (str. 29.) itd.], občudovanja vreden v svojem mističnem zamaknjenju, toda grd v potrnosti in v obupu. Lahko bi primerjal vse njegovo delce otožnemu goslaču, ki igra dolgočasne melodije s fino ubranostjo, ki pa se je človek sčasoma tudi naveliča. Isto občutje imam, če berem Hrvata Krkleca. S tem seveda ne mislim, da ga je Vodnik posnemal.

Marsikatera pesem pa je lepa. Ne vem, kako bi se dalo to izraziti. Kakor da bi gledal platno, na katerem so čudežno lepe barve in nič drugega. Pa je za pogled vseeno lepa slika.

Vodnik stoji pod vplivom one velike dobe, ki zavrača naturalizem in katero Hans Krüger zelo dobro označuje z besedami: «Die Kunst wurde aristokratisch — wurde Gewand, Geste und Miene derer, die sie ausübten... immer gelassen, beherrscht, der eigenen Würde eingedenk, unerbittlich bis zur Grausamkeit zu jedem Opfer, selbst zur Lüge bereit — um der Schönheit willen! Und hatten sich die Naturalisten darum bemüht, mit photographischer Genauigkeit die Welt der Dinge abzuschildern, so versucht man jetzt mit der gleichen wissenschaftlichen Genauigkeit die Welt der Seelen darzustellen — — — Zu diesem Zweck zergliederte man seine eigene Seele...»

To je tista doba, ki je drugod že v zatonu, medtem, ko se je pri nas šele s Cankarjem pričela. Izrazita pa še vedno ni, dasiravno se naši poeti z vso silo zaganjajo v ta umetniški pokret.

No, Vodnik je resen popotnik za svojim stremljenjem. Pa njegova umetnost ni privlačna za vsakega, ki bi jo izkušal uživati. Kdo bo danes pel s sentimentalnimi besedami samo o žalosti in o solzah? In to še o svojih lastnih! Premalenkostno je to za našo dobo, ki je potrebna trde besede, biča, krvave jeze in poguma. Ne obupa in sladkih besed! To je samo za kdaj, za nazadnje, kadar se človek že skoraj utruji in si zaželi konca. Premalo življenske sile, premalo poleta — in pisano samo zase, kar je skoraj pri vseh začetnikih običajna slabost.

Borba za slog in figuralne ornamente mu je nehote zameglila vsebino, kar seveda delu ni v prid. Originalen kajpada ni (kar nič ne dé). Upam pa, da se bo razvijal. Potem bo že našel svojo pravo pot.

Tone Selškar.

Ivan Zorec: Zmote in konec gospodične Pavle. Založba ilustrovanega lista «Plamen», V Ljubljani 1921.

Škoda «Plamena», si reče človek, če vzame v roke te tri postumne knjižice (namreč poleg Zorčeve še R. Murnikovo «Koprnelo» in I. Š. Orlove «Pasti in zanke»), ki jih je zdaj izdal njegov urednik, deloma tudi, da bi odškodil tiste naročnike, ki so plačali za vse leto, kar je dandanašnji že naravnost — kavalirski čin. Škoda že zato, ker bi bil «Plamen» lahko izpodrinil iz naših hiš marsikak tuj in nerazmerno slabši «družinski» list. Prav te tri knjige so namreč značilne za «Plamen» sam: lahko čtivo brez posebnih literarnih pretenzij, a kolikor le mogoče zabavno. Brez posebnih literarnih pretenzij? Človek bi rekel; toda

edino eden teh treh avtorjev se je skrtil, kakor pravi sam, za psevdonim pred vsem z namenom, da poudari to «brezpretendenčnost», druga dva pa sta stopila s polnim imenom na plan. Torej hoče tudi Zorec — «stati» za ta svoj spis? Ga smatra torej sam vrednim, da nosi njegovo že spoštovano ime? Misli celo, da si ga je z njim podčrtal? Če misli to, je v ljuti zmoti! Delo je namreč enostavno slabo, in zabavno torej tudi samo za ljudi brez estetskih potreb, naj ima še toliko snovnosti. Da, če bi se bilo nadaljevalo, kakor se je začelo! Naravnost vzhičen sem bral prvo poglavje in se divil i dikciji i slogu i jeziku; pa rečem še po vsem razočaranju nad naslednjimi poglavji, da v nas menda še ni bil bolje opisan nastop učiteljice-meščanke v odljudni vasi. No, da, saj so tudi pozneje še mesta, ki sem si jih celo podčrtal in očrtal; naglašam tudi, da me prav nič ne moti, če je bila ta snov že stokrat obdelana, ker ne gre toliko za «kaj», ampak za «kako» in poudarjam naposled še enkrat, da je silno mnogo snovi, da, kar za tri take zvezke. Toda to je obenem tudi glavna hiba spisa, da ga je ob vsi obilici dogodkov samo za droben zvezek tako zvanega žepnega formata. Naravnost neverjetno je, kako je pisatelj kakor Zorec tu hodil enkrat samo po vrhu, da se mu še podplati niso pogreznili v zemljo, po kateri koraka. In zdi se mi, da sem kar našel razlago: Zorec je «seksualec» do skrajnosti; tu pa je hotel, oziroma po vsi strukturi dela moral ustvariti neko vsaj za silo «pošteno» dekle; in s tem si je zaprl pot tja, kjer je često do čudovitosti močen, čeprav človeku drugega kova, ki se mu ta nagon le ne zdi tako strašno odločilen, večasih tudi že nevšečen... In tako je vse s to «psihologijo» vred mestoma že do neužitnosti omledno. In tudi komaj še verjetno. To se pravi: življensko že verjetno, a umetniško veliko premalo utemeljeno, oziroma obdelano. Poleg tega — vrag vedi, odkod pri Zorcu! — še opetovano bičanje «rodoljubovstva». Cankarsko, a ne Cankarjevo! Cankar je bil le eden, in ne samo njegovi umetnosti, ampak tudi njemu samemu smo prav radi verjeli, da res vidi take rodoljube, ki jih v resničnem življenju ni enega na pol milijona — vsaj ne, ki bi igral v življenju res kako vlogo! — pa da ne razloči političnega mogočnjaka od vaškega župana, dacarja od notarja itd., kar vse ima v realnosti zelo velik pomen. Zdaj pa beri, človek, tretje poglavje celo s tistim «Blagor narodu!» vmes, ali pa mesto, kjer občinski odborniki vstanejo in zapojejo cesarsko pesem, in povej, kje je kaj takega danes, oziroma je bilo pred kvečjemu petimi leti mogoče, naj so bili ti ljudje še enkrat tako vinjeni, nego nam jih slika pisatelj! Spis je nota bene realističen, dà, naturalističen! In potem: kdo si more jasno predstavljati le eno teh oseb razen čudakinje Brigitte, ki pa je prav v svojem čudaštvu dosledno izvedena. Saj ne rečem, da si prav vse te osebe naravnost «ugovarjajo»; toda poglobljenja, in sicer ne samo kvalitativnega, ampak tudi kvantitativnega, bi moralo biti še cel koš! In kje je te gospodične Pavle — «konec»? Tam v zadnjih stavkih knjige je vendar šele začetek, čeprav ni posebno verjetno, da bo odslej res bogve kako drugačna ta ženska. Človeku je res, posebno glede na to besedo v naslovu knjige, kakor bi se bil dal pisatelj ujeti lačnemu uredniku, naj mu dà prvo, že spisano poglavje, ko mu bo nadaljnja lahko tегnil sprti med letom, pa bi mož v precepu kolofoktaril dalje, pač ker ne sme kar nehati; kakor se je v naši literaturi tudi baje že dogodilo. Toda to je tu vendar izključeno, ko je delo izšlo celo v knjigi, in je imel avtor vsaj pol leta časa dotlej, ko je šlo v tisk! Drugače pa, rečem: ker ima knjiga tudi dokaj lepih in srečnih mest — naj gre v božjem imenu med svet! O tem ni dvoma, da najdejo stoteri svoje veselje nad njo. Tudi je jezik celo v najslabših poglavjih večinoma vzoren. Samo, kako pride Zorec opetovano do oblike «bote» namesto «boste», je težko

umeti; in na koncu 137. strani je tisti «opozoriti nanjo» namesto «nase» že pre-
hud pogrešek, da bi ga človek naprtil stavcu. I. P.-k.

I. Š. Orel: Pasti in zanke. Kriminalni roman iz polpretekle dobe. V Ljubljani
1922. Založba ilustrovanega lista «Plamen». 231 str. Cena 7·50 Din.

Tako zvano «čitajoče občinstvo» — to je v prvi vrsti mladina — bi poseglo
po tej lični knjižici, ko bi jo poznalo; naj jo odslej spozna! Postanek knjige
je prav originalen; pisatelj sam nam izpove v uvodu, da knjiga «ni napisana
za slavo, temveč tako rekoč za stavo». Nekemu prijatelju je namreč hotel do-
kazati, da tudi slovenski pisatelj zmore spis, ki je bogat na zunanjih dogodkih
in ne «tako prokleta lokalen». Zdaj se naj pokaže, je li dosegel svoj namen;
češ, večjega in višjega namena knjiga ni imela.

Tako smo dobili v slovenskem slovstvu izviren kriminalen roman. Veliki
narodi proizvajajo takih romanov neprestano in na debelo; slovstvena podjetja,
ki se obračajo na maso, imajo v svojem repertoarju stalno tak roman, če ne
lastnega, pa v prevodu. Navajali bi lahko podlistke francoskih, angleških, nem-
ških, italijanskih listov; k nam prinaša tako hrano, kajpada le v prevodih, priloga
belgrajskega «Ilustrovanega lista», ki je v tem oziru zvest dunajskima «Inter-
essantes Blatt» in «Wiener Bilder», s katerima se skupaj tiska. No, res je, da
tudi bralec, ki si svoje čtivo izbira bolj z estetskega stališča, včasih vzame za
izpremembo in odmor spis take vrste, da mu nadomešča tarok, šah ali dolce
far niente. S tem pa ne bodi rečeno, da kak detektivski spis ne bi mogel imeti
in doseči tudi višjih namenov.

Naš pisatelj, ki v uvodu sam pove, da je njegovo ime skrito pod psevd-
nimom, baje nima višjih namenov. Ako se zdaj vprašamo, ali je dokazal svojo
zmožnost, da je opisal dejanje, polno zunanjih dogodkov, tedaj mu to, ko smo
prebrali njegov roman, priznajmo v vsem obsegu. Dejanja je toliko, da bi ga
bilo dovolj za dva, tri romane! Tobožnji njegov roman se mu je torej zelo
posrečil. Kdor sicer pozna njegovo pravo ime — in že psevdonim je izbran tako,
da se spozna na prvi pogled — ta je temu našemu prijatelju že po značaju prve
njegove knjige, ki jo je izdal leta 1903., z mirnim prepričanjem prisodil zmožnost,
da bo stavo, povod pričujočega detektivnega romana, dobil. Priznajmo mu tudi,
da smo i ta plod njegove kaprice, kakor smo plodove njegove resne pisateljske
volje in intuicije, prebrali prav z zanimanjem. Niti ne prikrivamo, da nam je bilo
med čitanjem včasih žal, ko smo očitno zapazili pisateljev namen pretiravanja in
kopičenja.

Pri spisih take vrste nima zmisla govoriti podrobno o vsebini. Toliko pa
bodi pripomnjeno, da si naš pisatelj za predmet odkrivanja ni izbral kakega na-
vadnega zločina; zločin, ki se je v romanu pripetil, ima nekako socialno ozadje,
nastal je po načrtih nekega društva, ki mu je namen, da z uničevanjem ne-
koristnih članov človeške družbe, lahkomišelnih zapravljalcev, bogatih lenuhov
itd., dobiva sredstva, da podpira uboge, sirote in druge. Seveda pa pisatelj tem
popravljalcem človeške družbe dovolj jasno pove, da namen ne more posveče-
vati sredstev, zlasti ker sredstva kaj lahko peljejo in so res peljala naravnost
v hudodelstvo. Proti temu društvu pa se bori druga družba, tajna kakor ona,
obstoječa iz mož, stoječih na pravi višini položaja, uma in izobrazbe; ta družba
deluje z duševno propagando in nas spominja po organizaciji na prostožidarje.
V tej družbi deluje najizraziteje skrivnostni doktor Apelius, ki se nam naposled
odkrije kot član zelo visoke, menda vladarske hiše, a je zapustil svojo višino
in živi le svojemu umu in srcu... Dovolj tudi romantike, kajne?